

Distribution, produktion och jämställdhet i filmbranschen

En studie av svensk filmpolitik

Maria Jansson & Katarina Bivald

Rapporten *En riktig snyftare: om distribution, produktion och jämställdhet i filmbranschen* som vi har skrivit på uppdrag av wift Sverige (Women in Film and Television), fokuserar på relationen mellan produktions- och distributionsledet och hur detta påverkar jämställdhet i filmbranschen. Utgångspunkten har varit att undersöka hur förändringarna i det senaste filmavtalet (2013) kan komma att påverka jämställdhetssträvanden. Utredningen *Vägval för filmen* (2008) som föregick filmavtalet pekade på två genomgripande förändringar som var önskvärda: att ta bort kravet på ”normal biografexploatering” för att jämställa distribution i olika fönster (s.k. fönsterneutralitet) samt att minska producenternas (ekonomiska) underläge i relation till distributörerna. Filmavtalet, å andra sidan, visar vi, går delvis i motsatt riktning. Även om ett steg mot fönsterneutralitet tas i avtalet, så förhandlas det bort i en protokollsanteckning. Distributörernas roll förstärks också i avtalet framför allt genom införandet av det så kallade automatstödet, som fördelas på basis av distributörernas publikestimat. Men även genom ett ökat fokus på att politiken ska leda till en ekonomiskt stabil bransch, vilket sker genom att satsa på mer publikt gångbar film och att försöka styra branschen mot mer stabila produktionsföretag, genom att ställa krav på etablerad producent.

I rapporten menar vi att ovanstående förändringar är del av en diskursiv förskjutning i svensk filmpolitik. Från att ha fokuserat i första hand på kvalitet står nu branschens, och då främst produktionsledets, stabilitet i centrum. Den diskursiva förändringen går att koppla till mer generella förändringar i diskussionen om hur stat och privata aktörer samverkar för att nå politiskt uppställda mål och förvalta skattepengar på ett effektivt sätt (se t.ex. Hesmondhalgh 2013).

De här förändringarna påverkar självklart jämställdhetsmålet i svensk filmpolitik, samtidigt är ett av de viktigaste resultaten i rapporten att jämställdhetssträvandena behandlas som frikopplade från filmpolitikens utformning i övrigt i de politiska dokumenten. Det finns ingen diskussion alls i propositionen eller i utredningen om hur fönsterneutralitet eller andra förändringar kan tänkas påverka villkoren för kvinnor och män i branschen.

Jämställdhet har varit ett mål i svensk filmpolitik sedan 1990-talet, och inskrivet i filmavtalet sedan 2006. Trots detta visar vår rapport att av de undersökta distributörerna SF, Nordisk film och Folkets bio, är det endast det ideellt drivna Folkets bio som känner sig

bundet av filmavtalets jämställdhetsmål när de väljer ut vilka filmer som ska distribueras. Eftersom distribution har varit ett krav för att få produktionsstöd, och fortfarande är en viktig komponent för att få stöd, är detta avgörande för att jämställdhetsmålet i avtalet ska kunna realiseras.

Det nya avtalet, kanske främst automatstödet, innebär att Svenska Filminstitutet har tappat makt till förmån för distributörerna. Samtidigt ger avtalet SFI ett större ansvar att fördela stöden lika mellan kvinnor och män. Detta innebär att ansvaret för jämställdheten inte sammanfaller med makten att genomföra den. Ett problem som åtminstone delvis hör ihop med att jämställdhetsmålen inte diskuteras i relation till utformningen av politiken i övrigt.

I rapporten konstateras också att förändringarnas påverkan på jämställdhet beror på vad som menas med jämställdhet. Traditionellt har svensk film- och kulturpolitik kopplat jämställdhet och mångfald till en idé om att fler erfarenheter och tolkningar av världen kommer att gestaltas om upphovsmakarna har olika bakgrund och grupptillhörigheter. Tidigare filmavtal och propositioner har pekat på att kvinnors (arbets)villkor i filmbranschen måste förbättras och sett en jämnare fördelning av produktionsstöd som ett verktyg för att uppnå detta. I 2013 års filmavtal tycks däremot en jämn fördelning av kvinnor på nyckelpositioner i sig vara målet med jämställdhet.

De hinder för jämställdhet som diskuterats i den svenska kontexten handlar dels om att få kvinnor tar sig in i branschen (SFI 2010). Detta har diskuterats i termer av att de inte känner sig välkomna, att de väljer bort filmbranschen på grund av osäkra ekonomiska förhållanden och besvärliga arbetsvillkor (Jansson 2011, Sørensen 2010). Dels har hindren för kvinnor som väl är i branschen diskuterats, så som diskriminering/trakasserier (Elf-Karlén 2006), en manlig norm i fråga om vad som bedöms som kvalitet (Bielby & Bielby 1996, Lantz 2007) och könade strukturer (Grugulis & Stoyanova 2012, Jansson 2011, Mark 2006).

Om förändringarna i avtalet får avsedd effekt, kommer det att leda till att vi får en bransch med färre, men större och stabilare produktionsbolag och fler filmer som spelar in sina egna produktionskostnader, dvs. en mer publik inriktning på de filmer som produceras.

I rapporten menar vi att en sådan utveckling kan visa sig positiv i fråga om andel kvinnor. Större företag ställer högre formella jämställdhetskrav på arbetsgivaren och synliggör en skev könsbalans. De ekonomiska villkoren för de som arbetar i branschen kan också förbättras av en ökad stabilitet, vilket kan gynna jämställdheten. Är målet däremot att en ökad mångfald erfarenheter ska gestaltas på vita duken, kan utvecklingen mot färre produktionsbolag och mer publik film motverka jämställdhet.

I de intervjuer vi har gjort med producenter uttrycks också en vilja att få göra film på sina egna villkor, och flera menar att många kvinnor i branschen väljer smalare ekonomiska ramar för att få göra film på sitt eget sätt. Vår analys pekar på att om det råder en manlig norm i värderingen av såväl kvalitet som kommersiell framgång, kan denna befästas av en politik som gynnar fler, mer kommersiellt inriktade produktionsbolag.

Slutsatsen i rapporten är att filmpolitiken måste diskuteras bredare. Alla led, från produktion till visning måste tas i beaktande och en diskussion om vilken film som ska produceras måste diskuteras i relation till villkoren som politiken skapar. Nya fönster skapar öppningar för att omförhandla förlegade könsrelationer, men det måste finnas en politisk vilja och ett mod att initiera de former och villkor som krävs för att göra detta.

Referenser

- Bielby, Denise D & William T Bileby (1996) 'Women and Men in Film: Gender Inequality among Writers in a Culture Industry'. *Gender & Society* 10(3):248-270.
- Dahlström, Margareta & Brita Hermelin (2007) 'Creative Industries, Spatiality and Flexibility: The Example of Film Production'. *Norsk Geografisk Tidsskrift* 61, 111-121.
- Elf-Karlen, Moa (2006) 'Man kan välja strategier...' i *Att göra som man brukar. Om beslutsprocesser i filmbranschen*. Stockholm: wift Sverige.
- Grugulis, Irena & Dimitrinka Stoyanova (2012) 'Social Capital and Networks in Film and TV: Jobs for the Boys?' *Communications* 33(10), 1311-1331.
- Hesmodhalgh, David (2013) *The Cultural Industries*. Sage.
- Jansson, Maria (2011) *The fast track: Om vägar till jämställdhet i filmbranschen*. Stockholm: wift, Sverige.
- Lantz, Jenny (2007) *Om kvalitet: Synen på kvalitetsbegreppet inom filmbranschen*. Stockholm: wift, Sverige.
- Mark, Eva (2006) 'Filmbranschen ur jämställdhetsperspektiv' i *Att göra som man brukar. Om beslutsprocesser i filmbranschen*. Stockholm: wift Sverige.
- SFI (2010) *00-talets regidebutanter och jämställdheten. En rapport från Svenska filminstitutet*.
- Sørensen, Svanhild (2010) *Ta alle talentene i bruk! Utjevningsforslag for balansert kjønnsrepresentasjon i norsk filmbransje*. Kulturmenglerne AS.

MARIA JANSSON, fil dr, universitetslektor, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet, SE 106 91 Stockholm, maria.jansson@statsvet.su.se

KATARINA BIVALD, författare och statsvetare, Stockholm, katarina@katarinabivald.se